

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2

The 2nd STOU Graduate Research Conference

สภาพการเลี้ยงสุกรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง

บริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก

Hog Raising by Farmers Participating in the Hog Fattening Employment Project under Betragro Ago Industry Co.,Ltd at Phitsanulok Office

จิตโสภณ บุญประเสริฐ (Jitsopin Bunprasert)* จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)**

ภรณี ต่างวิวัฒน์ (Paranee Tangwiwat)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) สภาพการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มของเกษตรกร (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำระบบมาตรฐานฟาร์มสุกรของเกษตรกร

ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง บริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก จำนวน 59 ราย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าสถิติคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 42.25 ปี ร้อยละ 39 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการเลี้ยงสุกรที่พบมากคือทำนา ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของบริษัท มีประสบการณ์การเลี้ยงสุกรเฉลี่ย 4.64 ปี มีจำนวนสุกรที่เลี้ยงเฉลี่ย 1,153.39 ตัว จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.75 คน รายได้นอกเหนือจากการเลี้ยงสุกรเฉลี่ย 194,000 บาทต่อปี รายได้จากการเลี้ยงสุกรขุนเฉลี่ย 935,694 บาทต่อปี และเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 84.7 มีหนี้สิน (2) การเลี้ยงสุกรตามมาตรฐานฟาร์ม องค์ประกอบของฟาร์มส่วนใหญ่ทั้งทำเลที่ตั้ง ลักษณะฟาร์ม ลักษณะโรงเรือนเป็นไปตามข้อกำหนด การจัดการฟาร์มยังขาดคู่มือการจัดการด้านสุขาภิบาล และบันทึกข้อมูลการบริหารฟาร์ม การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ ขาดการวินิจฉัยโรคสุกรที่ป่วยหรือตายโดยสัตวแพทย์ บริเวณเฉพาะสำหรับทำลายซากสุกรตาย และบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรคยานพาหนะก่อนเข้าฟาร์ม (3) ปัญหาที่พบอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยคือขาดแคลนเงินทุน ทำเลที่ตั้งไม่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ความเชี่ยวชาญ การใช้มาตรฐานฟาร์มมีความยุ่งยาก และขาดแรงงานภายในฟาร์ม เกษตรกร

คำสำคัญ การเลี้ยงสุกรขุน มาตรฐานฟาร์มสุกร โครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง บริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรมสำนักงานพิษณุโลก

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช jitsopin_rut@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agascsom@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agastpor@stou.ac.th

Abstract

The objectives of this study were (1) to study social and economic fundamental state of farmers who participated in the Hog Fattening Employment Project under Betragro Ago Industry Co., Ltd at Phitsanulok Office; (2) to study the state of their hog raising adhering to the farming standardized system; and (3) to study their problems and suggestions on the swine farm standard operations.

The population in this study were 59 farmers who participated in the Hog Fattening Employment Project under Betragro Ago Industry Co., Ltd at Phitsanulok Office. The instrument used to collect the data was an interview form. The statistical methodology used to analyze the data by instant computer programs were frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, and standard deviation.

The findings of this study were as follows: (1) Most of the studied farmers were male, with average age at 42.25 years. 39% of them were educated at secondary level. Most of them had done paddy farming other than their hog raising. They had received information on the hog raising from the company. The average duration of their experience in hog raising was 4.64 years. The average quantity of their hogs was 1,153.39 hogs. The average quantity of the labor in their hog raising was 2.75 persons. Their average income obtaining from hog raising was 935,694 Baht/year, while their average income obtaining from other agricultural sections was 194,000 Baht/year. And 84.7% of them had debts. (2) The components of the hog raising such as the location of the farm, the farm characteristics, and the barn characteristics of most of them were set adhering to the farming standardized system, but they lacked manual for the sanitation operations and data recording book to record the management data of their farm. In the aspect of health management, hogs which were sick or died were not diagnosed their diseases by any veterinarian. Their farm had no specific place for destroying dead hogs and no place containing sterilizing agent to sterilize vehicles before entering their farm. And (3) considering their problems on the hog farming standardized system operations, it was found that they had problems at medium level, these were the lack of capital, unsuitable location, related officials having no experience and skill, the practices adhering to the hog farming standardized system being complicated, and the lack of labor working in their farm respectively.

Keywords: Hog fattening, Swine farm standard, Hog fattening employment project, Betragro Ago Industry Co., Ltd. at Phitsanulok Office

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาเกษตรกรมักเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพเสริมโดยเลี้ยงไว้ได้ขุนบ้านหรือหลังบ้าน อาหารที่ใช้เลี้ยงสุกรจะมีรำข้าว ปลายข้าวที่ได้จากการทำนา พืชผักสวนครัวที่ปลูก และเศษอาหารจากการบริโภค ซึ่งผลดีของการเลี้ยงสุกรด้วยวิธีนี้คือเกษตรกรไม่ต้องลงทุนมาก ใช้แรงงานตนเองไปเรื่อย ๆ จนถึงเวลาส่งขาย แต่ก็มีผลเสียคือ สุกรมีการเจริญเติบโตช้า ใช้เวลาเลี้ยงนาน อัตราการแลกอาหารเป็นเนื้อต่ำ ปัจจุบันการเลี้ยงสุกรของประเทศไทยมีการพัฒนาไปจากเดิมมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ มีการพัฒนาการเลี้ยงสุกรจากเลี้ยงปล่อยมาเป็น การเลี้ยงสุกรเชิงอุตสาหกรรม มีการนำเข้าสุกรสายพันธุ์ดีจากต่างประเทศ การปรับปรุงพันธุ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพความต้องการของตลาด การพัฒนาปรับปรุงด้านอาหารและยา การป้องกันโรค การสุขาภิบาลและบริหารจัดการ ทำให้สุกรที่ได้มีคุณภาพและผลผลิตที่ดี

คนไทยบริโภคเนื้อสุกรเป็นอาหารหลัก จึงทำให้มีความต้องการบริโภคเนื้อสุกรในปริมาณที่สูง การผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ราคาจำหน่ายเนื้อสุกรในท้องตลาดมีราคาสูงขึ้นและค่อนข้างผันผวน ซึ่งราคาจำหน่ายที่สูงนี้เองจึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงสุกรกันมากขึ้น ทั้งในระดับการเลี้ยงในครัวเรือน ไปจนถึงระดับอุตสาหกรรมรายย่อยและขนาดใหญ่ ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างดี

การเลี้ยงสุกรต้องมีระบบการจัดการฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงสุกรที่ได้มาตรฐาน เนื่องจากถ้าเกษตรกรหรือผู้เลี้ยงไม่มีการจัดระบบฟาร์มที่เหมาะสมหรือไม่มีการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ที่ดีพอ อาจทำให้เกิดการระบาดของโรคในสุกรได้ ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสีย และอาจทำให้เกษตรกรประสบกับภาวะขาดทุน โดยเฉพาะผู้เลี้ยงสุกรรายย่อย ซึ่งยังไม่มีระบบการเลี้ยงที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันโรคที่ดีพอ

กรมปศุสัตว์ เล็งเห็นว่าการที่จะป้องกันโรคระบาดสำหรับฟาร์มสุกรได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการเลี้ยงที่เป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพในการป้องกันโรค ซึ่งไม่เฉพาะกับโรคที่มีการระบาดที่เกิดขึ้นในอดีตหรือในปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นการป้องกันโรคที่อาจเกิดขึ้นใหม่หรือเข้ามาใหม่ในอนาคต โดยเฉพาะโรคที่อาจติดต่อมาสู่คน จึงได้จัดทำระเบียบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรขึ้น เพื่อให้เจ้าของฟาร์มเลี้ยงสุกร และสัตวแพทย์ผู้ทำหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลด้านสุขภาพสัตว์ในฟาร์มเลี้ยงสุกร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน โดยเนื้อหาของระเบียบจะกล่าวถึงองค์ประกอบของฟาร์มและการจัดการที่สำคัญ 4 ด้านของฟาร์มเลี้ยงสุกรที่ได้มาตรฐาน ได้แก่ องค์ประกอบของฟาร์ม การจัดการฟาร์ม การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ และการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีผลในการพัฒนาฟาร์มเลี้ยงสุกรให้ได้มาตรฐานตามวัตถุประสงค์ของประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรของประเทศไทย พ.ศ. 2542 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542

การจัดทำระบบการเลี้ยงสัตว์ที่มีมาตรฐานเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ประกอบการฟาร์มในหลาย ๆ ด้านทั้งในด้านคุณภาพและประสิทธิภาพของผลผลิต การควบคุมป้องกันโรคระบาด การตลาด และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยงกับบริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลกส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือในการดำเนินการจัดทำระบบมาตรฐานฟาร์ม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงสภาพการเลี้ยงสุกรของเกษตรกร เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการจัดทำระบบมาตรฐานฟาร์มเพื่อให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญและให้ความร่วมมือกับบริษัทในการจัดทำมาตรฐานฟาร์มต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยงกับบริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก

2. เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยงกับบริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก

เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำระบบมาตรฐานฟาร์มสุกร ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง บริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง บริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก จำนวน 59 ราย ในพื้นที่ 6 จังหวัด คือ นครสวรรค์ พิษณุโลก กำแพงเพชร ตาก สุโขทัย และเพชรบูรณ์ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีข้อคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยสัมภาษณ์เกษตรกรด้วยตนเอง และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าสถิติคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและ เศรษฐกิจของเกษตรกร

1.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร การศึกษาสภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 42.25 ปี มีสถานภาพการสมรส เกษตรกรร้อยละ 39 จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา รองลงมา มีจำนวนใกล้เคียงกันคือระดับชั้นประถมศึกษาและระดับปริญญาตรี เกษตรกรร้อยละ 59.3 ประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการเลี้ยงสุกรโดยประกอบอาชีพทำนา รองลงมาคือทำไร่

1.2 สภาพทางสังคมของเกษตรกร เกษตรกรทั้งหมดได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรจากเจ้าหน้าที่ของบริษัท รองลงมา ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ และจากเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน มีประสบการณ์การเลี้ยงสุกรเฉลี่ย 4.64 ปี ผ่านการศึกษาดูงานและฝึกอบรมด้านการเลี้ยงสุกรเฉลี่ยเพียง 1.85 ครั้ง ได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเฉลี่ย ปีละ 1.32 ครั้ง และได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทเฉลี่ย ปีละ 3.47 ครั้ง

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ เกษตรกรร้อยละ 54.2 เลี้ยงสุกรขุนจำนวน 1,000 ตัว หรือน้อยกว่า โดยมีจำนวนสุกรที่เลี้ยงเฉลี่ย 1153.39 ตัว มีจำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.75 คน รายได้รวมของครอบครัวนอกเหนือจากการเลี้ยงสุกรเฉลี่ย 194,000 บาทต่อปี รายได้จากการเลี้ยงสุกรขุนเฉลี่ย 935,694.92 บาทต่อปี และเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 84.7 มีหนี้สิน

2. สภาพการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มของเกษตรกร มีทั้งหมด 4 ด้าน ดังนี้

2.1 องค์ประกอบของฟาร์ม

2.1.1 ทำเลที่ตั้งของฟาร์ม พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดอยู่ในบริเวณที่มีการคมนาคมสะดวก สามารถควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรค อยู่ในทำเลที่มีแหล่งน้ำสะอาดเพียงพอต่อการบริโภค เป็นบริเวณที่ไม่มีน้ำท่วมขัง เป็นบริเวณที่โปร่ง อากาศสามารถถ่ายเทได้ดี ตามข้อกำหนดของมาตรฐานฟาร์ม สำหรับที่ตั้งของฟาร์มอยู่

ห่างจากแหล่งชุมชน โรงฆ่าสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ พบว่าฟาร์มของเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 83.1 เป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกร

2.1.2 ลักษณะของฟาร์ม พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีเนื้อที่ที่เหมาะสมกับขนาดของฟาร์ม มีการจัดแบ่งพื้นที่ฟาร์มเป็นสัดส่วนชัดเจนและเหมาะสม ฟาร์มเกษตรกรเกือบทั้งหมดร้อยละ 91.5 มีถนนภายในฟาร์มที่ใช้วัสดุคงทน มีความกว้างเหมาะสม และครึ่งหนึ่งมีรั้วป้องกันสัตว์ชนิดอื่นเข้า-ออกบริเวณพื้นที่เลี้ยงสัตว์ได้ บ้านพักอาศัยและอาคารสำนักงานมีรั้วกั้นแบ่งแยกจากบริเวณเลี้ยงสัตว์อย่างชัดเจน

2.1.3 ลักษณะของโรงเรือน พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีขนาดของโรงเรือนเหมาะสมกับจำนวนสุกร โรงเรือนมีโครงสร้างและส่วนประกอบที่แข็งแรง สะดวกต่อการปฏิบัติงาน ไม่เป็นอันตรายต่อคนและสัตว์

2.2 การจัดการฟาร์ม

2.2.1 การจัดการโรงเรือน พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีโรงเรือนและอุปกรณ์ให้อาหารที่สะอาดและแห้ง มีส่วนการผลิตแยกกันอย่างชัดเจน มีระยะพักโรงเรือน 5-7 วันก่อนนำสุกรชุดใหม่เข้ามาเลี้ยง มีการฆ่าเชื้ออุปกรณ์และโรงเรือนด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรค มีระบบระบายอากาศที่ดี และฟาร์มของเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 88.1 มีการดูแล ซ่อมบำรุงโรงเรือนและอุปกรณ์ให้ใช้งานได้ดี

2.2.2 การจัดการด้านบุคลากร พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีจำนวนแรงงานเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนสัตว์เลี้ยง และมีสัตวแพทย์ควบคุมกำกับดูแลด้านสุขภาพสัตว์ภายในฟาร์ม

2.2.3 คู่มือการจัดการฟาร์ม พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีคู่มือการจัดการฟาร์ม คู่มือการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ และพบว่าไม่มีฟาร์มของเกษตรกรในโครงการ ๑ ที่มีคู่มือการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ และสิ่งแวดล้อม

2.2.4 ระบบบันทึกข้อมูล พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีการจดบันทึกการเตรียมโรงเรือน บันทึกการให้อาหาร บันทึกข้อมูลการจัดการการผลิต และพบว่าไม่มีฟาร์มของเกษตรกรในโครงการ ๑ ที่มีบันทึกข้อมูลการบริหารฟาร์ม

2.2.5 การจัดการด้านอาหารสัตว์และน้ำ พบว่าฟาร์มของเกษตรกรให้อาหารสัตว์ที่ได้รับอนุญาตตาม พ.ร.บ. ควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ ใช้ภาชนะบรรจุสะอาด แห้ง ไม่เคยใช้บรรจุวัตถุมีพิษ ให้อาหารที่เหมาะสม สอดคล้องกับช่วงอายุและชนิดของสุกร ไม่ใส่สารต้องห้ามตามกฎหมายผสมในน้ำ มีการเก็บอาหารสัตว์แยกเป็นสัดส่วนและมิดชิด และมีฟาร์มของเกษตรกรส่วนน้อยเพียงร้อยละ 30.5 ที่มีอุปกรณ์สำหรับผสมยาละลายน้ำให้สุกรกินเมื่อจำเป็น

2.3 การจัดการด้านสุขภาพสัตว์

2.3.1 การป้องกันและควบคุม

1) การทำลายเชื้อโรคก่อนเข้า-ออกฟาร์ม พบว่าฟาร์มเกษตรกรเพียงรายเดียวที่มีบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรค พาหนะทุกชนิดที่เข้า-ออกฟาร์ม และมากกว่าครึ่งหนึ่งมีห้องอาบน้ำและฆ่าเชื้อโรคบุคคลที่เข้าฟาร์ม

2) การป้องกันการสะสมของเชื้อโรคในฟาร์ม พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีเครื่องพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อจำนวนเหมาะสมกับขนาดของฟาร์มและใช้งานได้ดี

3) การสร้างภูมิคุ้มกันโรค พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีการทำวัคซีนป้องกันโรคสุกรทุกตัวในฟาร์มตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ประจำฟาร์ม

4) การควบคุมโรค พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดมีการแยกสุกรป่วยออกจากฝูง ฟาร์มเกษตรกรส่วนน้อยมีบริเวณเฉพาะสำหรับทำลายซากสุกรที่ตาย และพบว่าไม่มีฟาร์มของเกษตรกรในโครงการ ๑ ที่มีการตรวจวินิจฉัยโรคสุกรที่ป่วยหรือตายโดยสัตวแพทย์

5) การบำบัดโรค พบว่าฟาร์มของเกษตรกรทั้งหมดปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ควบคุมการประกอบกร
บำบัดโรคสัตว์ และปฏิบัติตามข้อกำหนดการใช้ยาสำหรับสัตว์

2.4 การจัดการสิ่งแวดล้อม

การบำบัดหรือกำจัดของเสีย พบว่าฟาร์มของเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง มีระบบกำจัดหรือบำบัดของ
เสียที่เหมาะสม

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร เกษตรกรมีปัญหาต่อการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มอยู่ใน
ระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยดังนี้คือ ขาดแคลนเงินทุนในการปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์ม
ทำเลที่ตั้งไม่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ความเชี่ยวชาญ การใช้มาตรฐานฟาร์มมีความยุ่งยาก และขาดแรงงาน
ภายในฟาร์ม และปัญหาที่อยู่ในระดับน้อยมี 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยดังนี้คือ ขาดความรู้ความ
เข้าใจในเรื่องมาตรฐานฟาร์ม และขาดการให้คำแนะนำช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่

สำหรับการศึกษาข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มพบว่า
เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะคือ บริษัท ฯ ควรออกเงินทุนในการปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์มตามมาตรฐานให้ก่อน แล้วหัก
จ่ายคืนเมื่อเกษตรกรได้ผลตอบแทนค่าจ้างเลี้ยงสุกรในแต่ละรุ่น บริษัท ฯ ช่วยหางบประมาณสนับสนุนการปรับปรุงระบบ
การจัดการฟาร์มจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน บริษัท ฯ ประสานงานกับหน่วยงานด้านสินเชื่อ ในเรื่อง
การปล่อยเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำและระยะเวลาในการชำระคืนยาว เพื่อให้เกษตรกรสามารถกู้ยืมเงินมาใช้ในการปรับปรุง
ระบบการจัดการฟาร์ม บริษัท ฯ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์มให้ จัดอบรมเกี่ยวกับข้อกำหนด
และวิธีดำเนินการจัดฟาร์มระบบมาตรฐานฟาร์มให้กับเกษตรกร จัดให้เกษตรกรได้ศึกษาดูงานฟาร์มสุกรที่ผ่านการรับรอง
มาตรฐานแล้ว นักวิชาการส่งเสริมของบริษัท ฯ ควรเข้ามาให้คำแนะนำช่วยเหลือเกษตรกรอย่างใกล้ชิด บริษัท ฯ ควร
ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ให้เข้ามาตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์ม
ให้ได้มาตรฐาน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านนี้โดยตรง บริษัท ฯ ช่วยประชาสัมพันธ์หา
แรงงานให้กับฟาร์มเกษตรกร และควรประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดหาแรงงานเลี้ยงสุกรให้กับ
ฟาร์มเกษตรกร

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและ เศรษฐกิจของเกษตรกร สภาพการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐาน
ฟาร์มของเกษตรกร และการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง บริษัทเบทา
โกรเกษตรอุตสาหกรรม สำนักงานพิษณุโลก เกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์ม มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมา
อภิปรายดังนี้

1. สภาพการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มของเกษตรกร กรมปศุสัตว์ (2542:20-29) ได้กำหนด
มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรเพื่อให้ฟาร์มที่ต้องการขึ้นทะเบียนเป็นฟาร์มที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับได้ยึดถือปฏิบัติ ซึ่งจะต้อง
ผ่านขั้นตอนการประเมินเพื่อเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการขอรับและ
ออกใบรับรองมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ พ.ศ. 2542 ซึ่งการตรวจสอบจะต้องดำเนินการตามระเบียบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกร
ซึ่งมีองค์ประกอบหลักตามมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบของฟาร์ม การจัดการฟาร์ม การจัดการ
ด้านสุขภาพสัตว์ และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 องค์ประกอบฟาร์ม จากผลการวิจัยองค์ประกอบหลักมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรในด้านองค์ประกอบของฟาร์ม ทั้งเรื่องทำเลที่ตั้งของฟาร์ม ลักษณะของฟาร์ม และลักษณะของโรงเรือน พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดได้ปฏิบัติตามองค์ประกอบทางด้านนี้ แต่ยังพบเกษตรกรบางรายที่บกพร่องในเรื่องที่ตั้งของฟาร์ม ซึ่งอยู่ห่างจากแหล่งชุมชน โรงฆ่าสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ไม่ถึง 5 กิโลเมตร ฟาร์มส่วนใหญ่ที่พบปัญหานี้ก่อสร้างมาเป็นระยะเวลานาน ในอดีตหน่วยงานราชการในท้องถิ่นยังไม่เข้มงวดในเรื่องนี้ เรื่องการมีรั้วกั้นรอบฟาร์ม มีฟาร์มเพียงครึ่งหนึ่งที่มีรั้วป้องกันสัตว์ชนิดอื่นเข้า-ออกบริเวณพื้นที่เลี้ยงสัตว์ได้ มีรั้วกั้นแบ่งแยกระหว่างบ้านพักสำนักงานกับบริเวณเลี้ยงสัตว์อย่างชัดเจน อาจเป็นเพราะการก่อสร้างรั้วต้องใช้เงินทุนสูง ซึ่งส่วนใหญ่จะพบในรายที่เพิ่งสร้างฟาร์มใหม่ เกษตรกรเพิ่งใช้เงินลงทุนในการสร้างโรงเรือนในปริมาณที่สูงมากและยังมีหนี้สินอยู่

1.2 การจัดการฟาร์ม จากผลการวิจัยในการจัดการฟาร์ม ในเรื่องการจัดการโรงเรือน พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดได้ปฏิบัติตามองค์ประกอบทางด้านนี้ มีเพียงเล็กน้อยที่ขาด การดูแล ซ่อมบำรุง โรงเรือนและอุปกรณ์ให้ใช้งานได้ดี อาจเป็นเพราะเป็นฟาร์มที่ก่อสร้างมาเป็นระยะเวลานาน โครงสร้างและวัสดุอุปกรณ์มีสภาพเก่า เสื่อมโทรมทำให้ยากต่อการซ่อมบำรุง เรื่องการจัดการด้านบุคลากร พบว่าเกษตรกรทั้งหมดได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ ในส่วนคู่มือการจัดการฟาร์ม และระบบบันทึกข้อมูล พบว่าเกษตรกรทั้งหมดยังไม่มีการจัดทำคู่มือการจัดการด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และไม่มีบันทึกข้อมูลการบริหารฟาร์ม อาจเป็นเพราะเกษตรกรจะให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตและผลผลิตที่ได้รับ มากกว่าให้ความสำคัญกับองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ เรื่องการจัดการด้านอาหารสัตว์และน้ำมีฟาร์มเกษตรกรเพียงเล็กน้อยที่มีอุปกรณ์สำหรับผสมยาละลายน้ำให้สุกรกิน

1.3 การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ การจัดการด้านนี้พบความบกพร่องในหลายหัวข้อได้แก่ การทำลายเชื้อโรคก่อนเข้า-ออกฟาร์ม ทั้งการมีบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรค พาหนะทุกชนิดที่เข้า-ออกฟาร์ม และห้องอาบน้ำฆ่าเชื้อโรคบุคคลที่เข้าฟาร์ม หัวข้อการควบคุมโรค ฟาร์มเกษตรกรทั้งหมดไม่มีการปฏิบัติในเรื่องการตรวจวินิจฉัยโรคสุกรที่ป่วยหรือตายโดยสัตวแพทย์ แต่จะทำการวินิจฉัยโรคโดยสัตวบาลแทน และมีเกษตรกรเพียงบางส่วนที่มีบริเวณเฉพาะสำหรับทำลายซากสุกรที่ตาย ซึ่งการก่อสร้างบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อ ห้องอาบน้ำ และที่ทำลายซาก ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการสูง ในส่วนของการป้องกันการสะสมของเชื้อโรคในฟาร์ม การสร้างภูมิคุ้มกันโรค และการบำบัดโรค เกษตรกรทั้งหมดปฏิบัติตามองค์ประกอบทางด้านนี้

1.4 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม จากผลการวิจัยในการจัดการสิ่งแวดล้อม เรื่องการบำบัดหรือกำจัดของเสีย มีฟาร์มเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งที่มีระบบบำบัดของเสียที่เหมาะสม โดยฟาร์มที่ไม่มีระบบบำบัดของเสียส่วนใหญ่เป็นฟาร์มที่สร้างใหม่ อาจเป็นเพราะไม่มีงบประมาณในการจัดทำ เนื่องจากการจัดทำระบบบำบัดของเสียต้องใช้งบประมาณสูง

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร ปัญหาต่อการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มที่อยู่ในระดับสูงที่สุดคือขาดแคลนเงินทุนในการปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์ม เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินอยู่แล้ว และการปรับปรุงฟาร์มในบางเรื่องต้องใช้เงินทุนสูง รองลงมาคือทำเลที่ตั้งของฟาร์มไม่เหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่จะพบในฟาร์มที่ก่อสร้างมาเป็นระยะเวลานาน ปัญหาเจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ อาจเป็นเพราะนักวิชาการส่งเสริมของปศุสัตว์บางคนเพิ่งจบการศึกษาใหม่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ปัญหาการใช้มาตรฐานฟาร์มมีความยุ่งยาก และปัญหาขาดแรงงานภายในฟาร์มเนื่องจากบางพื้นที่หาแรงงานยาก และอาชีพเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพที่ไม่ค่อยมีคนอยากทำ

จากการศึกษาข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรตามระบบมาตรฐานฟาร์มพบว่า ข้อเสนอแนะทั้งหมดเป็นการขอความช่วยเหลือจากบริษัท ฯ ให้ช่วยเหลือในด้าน ต่าง ๆ ทั้งด้านเงินทุน แรงงาน การให้ความรู้ การให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ และพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความชำนาญ ซึ่งดำเนินการโดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือบริษัท ฯ เป็นผู้ดำเนินการเอง จากข้อเสนอแนะที่เกษตรกรได้เสนอมาทั้งหมดบริษัท ฯ สามารถให้ความช่วยเหลือกับเกษตรกรได้ แต่มีข้อเสนอแนะบางข้อที่นำมาพิจารณาแล้วทำได้ยากในเรื่องการช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงฟาร์มซึ่งบริษัท ฯ น่าจะช่วยให้ในเรื่องการจัดหาแหล่งเงินทุนเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านกลุ่มเป้าหมาย จากการวิจัยพบว่าฟาร์มบางส่วนยังไม่มีความพร้อมในเรื่องการจัดการตามองค์ประกอบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรที่สำคัญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริม สนับสนุน ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ การตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำมาตรฐานฟาร์ม ด้านเงินลงทุน รวมทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อช่วยให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกร และได้รับประโยชน์จากการดำเนินการตามระบบมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

1.2 ด้านองค์ประกอบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกร เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่ต้องการนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนทั้งในด้านวิชาการและด้านการลงทุนเพิ่มขึ้น ดังนี้

1.2.1 ระบบการควบคุมป้องกันโรคสัตว์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกร เนื่องจากยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ไม่มีระบบควบคุมโรคที่ดี

1.2.2 การจัดการคู่มือและระบบบันทึกข้อมูลซึ่งถือเป็นการพัฒนาสู่ระบบมาตรฐานเชิงคุณภาพตามระบบสากล

1.2.3 การพัฒนาระบบบำบัดของเสียที่มีประสิทธิภาพ และช่วยให้เกษตรกรสามารถเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรได้อย่างยั่งยืน โดยไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อม

1.3 ด้านสิทธิประโยชน์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งประชาสัมพันธ์ในด้านสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นและจูงใจให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกร รวมทั้งการพิจารณาสหประโยชน์อื่น ๆ โดยต้องเน้นว่าการเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรจะมีความแตกต่างชัดเจนและมีนัยสำคัญที่แตกต่างจากฟาร์มที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบมาตรฐาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการฟาร์มเลี้ยงสุกรของเกษตรกรในพื้นที่การผลิตอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบการจัดการฟาร์มเลี้ยงสุกรของเกษตรกรในต่างพื้นที่ เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรในภาพรวมต่อไป

2.2 ควรทำการวิจัยในเรื่ององค์ประกอบที่สำคัญของมาตรฐานฟาร์มในด้านการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ การจัดการระบบควบคุมป้องกันโรค และการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังคงพบปัญหาอยู่ โดยเน้นการจัดการแบบยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์ (2542) *ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย พ.ศ. 2542*
กรุงเทพมหานคร กองสัตวรักษ์
- กรมปศุสัตว์ (2548) *การเลี้ยงสุกร* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด
- ชัยชาญ วงศ์สามัญ (2548) *การส่งเสริมการเกษตร* ขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ชาญชัย กาญจนพันธ์ (2544) “การยอมรับมาตรฐานคุณภาพ ISO 9000 ของผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2538) *การนำการเปลี่ยนแปลงเพื่อกระจายนวัตกรรม* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- ทวีป บุตรโพธิ์ (2544) “การยอมรับขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อประชาคมตำบล” วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- บริษัทเบทาโกรเกษตรอุตสาหกรรมจำกัด (ม.ป.ป.) *โครงการสุกรขุนจ้างเลี้ยง* พิษณุโลก วัฒนาพานิช
- บุญเกื้อ คอรวาเวช (2542) *นวัตกรรมการศึกษา* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร SR Printting
- บุญธรรม จิตตอนันต์ (2551) *การบริหารการส่งเสริมการเกษตร* พิมพ์ครั้งที่ 4 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- บุญสม วราเอกศิริ (2539) *ส่งเสริมการเกษตร* พิมพ์ครั้งที่ 4 เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- เบญจพล กระยอม (2549) “การจัดการการผลิตและการตลาดของการเลี้ยงสุกรในอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา” วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปนัดดา อินทราวุธ (2543) “การยอมรับมาตรฐาน ISO 14001 ของพนักงาน : ศึกษาเฉพาะกรณี บริษัท อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนลลิวิตีฟู้ดแวร์ จำกัด” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พงษ์ศักดิ์ อังกลีธ (2551) *การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา* พิมพ์ครั้งที่ 3 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พงษ์ศักดิ์ อังกลีธและสุพล เสริมบุญตร (2553) *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร*
นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ไพบูลย์ ฟูวัฒนศิลป์ (2547) “มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ : แนวทางป้องกันโรคในปศุสัตว์ระยะยาว” *วารสารวิจัยธุรกิจ สำนักงานวิจัยธุรกิจ 8,49 (พฤศจิกายน) : 2-3*
- ภาสกร เหมือนสังข์ (2542) “ปัญหาและความต้องการในการผลิตสุกรของผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยในจังหวัดขอนแก่น” วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสัตวศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ระพีพร แสงโพธิ์ (2545) “การศึกษาสภาพการเลี้ยงสุกรและสมรรถภาพการสืบพันธุ์ของแม่สุกรลูกผสมสองสายเลือดในจังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เรือนขวัญ จันทร์เทียนบุญ (2552) “การใช้มาตรฐานฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรรายย่อยในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วรเทพ รงค์เดชประทีป (2544) “การยอมรับการบริการทางการเงินตามหลักศาสนาอิสลามของธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2

The 2nd STOU Graduate Research Conference

สกาเตือน ปณสมิทธิ์ (2540) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการรื้อปรับระบบของพนักงาน

ธนาคาร” สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมจิต โยระคงและเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (2553) *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร*

นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สาธิต จังพานิช (2551) “การเลี้ยงสุกรขุนในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ” วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริม

การเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สิน พันธุ์พินิจ (2544) การส่งเสริมการเกษตร กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์อักษรพิทยา

สุทัศน์ ศิริ (2540) *การจัดการฟาร์มสุกร* เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สุเวช แก้วอ่อน (2549) “สภาพและปัญหาการเลี้ยงสุกรเชิงธุรกิจ ในเขตอำเภอลำลูกกา อำเภอกุดชุม และอำเภอไทยเจริญ จังหวัด

ยโสธร” วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ

อุบลราชธานี

เสถียร เชยประทับ (ม.ป.ป.) *การสื่อสารงานนวัตกรรม* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช

อมรเทพ งามสมบัติ (2553) “การจัดการฟาร์มตามมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสุกรของเกษตรกรในโครงการจ้างเลี้ยงสุกรจังหวัดลพบุรี

และนครสวรรค์” วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช